

da bi se kak škodljiv merčes kuretnine lotil, in rada bo kuretnina na gorkih in snažnih gredih sedela; če se pa kurnika boji, se ga gotovo zavolj nadležnih merčesov in nesnage in smradu ogiblje.

Taki nesnažni kurniki so dostikrat uzrok raznih kurjih bolečin, in kjer se je enkrat merčes v kurniku vgnjezdil in kuretnine poprijel, ga ni lahko odpraviti. Kokoši vedno bolj hirajo, malo ali pa nič jajc ne nesó.

Tisti gospodinji tedaj, ktera skerbí, da imajo kokoši gorke in snažne gredi, ktera jim daje dovelj in dobrega zobanja, in ga včasih preminja, to je, danes to dá jutri pa to, bodo gotovo kokoši zgodaj jele nesti — in ktere zgodaj nesejo, tudi zgodaj ležejo in valé. — Kako pa se mora ravnati, da se kokle nasade, bomo drugikrat povedali.

Kranjska zemlja, kakošna je.

V sestavku „o ljubljanskem močvirju“ se je pisatelj nalaš zderževal, se spuštati v bolj natančne geološke ali zemljepisne odločbe, da bi, sledé po prejšnjih pisateljih, ne zaznamoval kake pomote; vendar blezo ni odšel popolnoma vsem spodtikam. Zdaj, ko so oznanjene najdbe ces. geologa dr. Lipolda, ki je l. 1856 preiskoval kranjsko zemljo od Teržica in Kamnika do Zagorja, Ljubljane in Idrije, se zamore povedati kaj bolj gotovega, vendar ne še nobena celina, ker ni še razznanjena lastnija tistega gorovja, ki nižje leži proti jugu.

Dosedanje preiskave po kranjskem svetu kažejo, da se ondi sploh ne nahaja gorovje prvotnega stvarjenja ali izobraženja (Urgebirge), in ne kaže kamenje, ki se je v kristalnih zložilo, ali je v celinah porastlo (kristallinisches Schiefer- und Massengestein, primitive Felsarten). Sploh tedaj se (razun malih sledov porfirja nad Kamnikom in na Trati) nahaja le tvarina drugotnega in tretjaškega izobraženja, ki se je iz vod v skladih vsedla (sedimentäre, secundäre und tertiäre Bildungen).

Nar globokeje tedaj in kot podloga ali temelj vsega kranjskega gorovja, je kamenje, ki gré v versto kamnoogelnega ali premogovega izobraženja (Steinkohlenformation), in je iz ilovnatega škerlovnika, iz apnenika in pešenika bolj temne barve, kakoršen je lasten v ziljski dolini na Koroškem (Gailthalerschichten). Tako kamenje se kaže v dnu gornje Savske doline, v obojni sorski in v iderski dolini, v kamniški okolici in v srednji savski dolini. V versto ziljskih skladov gré tudi ilovnato škerlovje nad Ljubljano in Verhniko, na pr. Rožniverh, Debeli verh, tudi dno Šmarne gore in Vransice, in Ajdovšina nad Dolom. (Utegne se soditi, da je verh ljubljanskega grada in pa Golovec enako gorovje). V takem gorovju se nahajajo nektare okamnjene školjke, malenkosti črnega kamnoogla med rudami, posebno pa živosreberna ruda v Idriji, bakrena poleg Loke, in svinčena v Knapovši in poleg Krašne.

Nad kamnoogelno ali premogovo tvarino leži versta triaškega izobraženja (Triasformation), ki je iz škerlovnika, apnenika, pešenika in dolomitnika; takošno kamenje je po gorenski strani nar bolj razširjeno, več ko polovica vsega gorovja je tacega stvarjenja. Spodnje triaške lege, rudečkaste in črnkaste, so enake tistim, ki se nahajajo pri Gutenstajnu v doljni Avstriji, in pri Verfenu na Solnograškem (Werfener und Gutensteiner Schichten), in tacih je veliko več v zahodni kakor v izhodni strani Gorenskega. Razprostira se tako kamenje tudi v srednjih verhnih nad Ljubljano in Verhniko; tak je na pr. Lavrovec in Žirovski verh, Brezovec pri Topolem. V takem gorovju se nahaja bakrena ruda poleg Trate v poljanski dolini, in železna poleg Verhnike in Podlpe, tudi mnoge okamnjene stvari na več krajih. Zgornji triaški skladi, nekaj črnkasti, nekaj sivkasti, so enaki tistim, ki se nahajajo pri

sv. Kasianu na Tiroljskem, in pa pri Halštatu v gornji Avstriji (Cassianer und Hallstätter Schichten). Pervih se kaže le malo poleg Idrije, drugi pa se močno razširjeni po zahodnem in izhodnem Gorenskem; tako gorovje je tedaj tudi nad Ljubljano in nad Verhniko, na pr. Ulaka poleg Zaplane, in verh sv. Lavrenca pri Polhovem gradu, verhi Šmarne gore in Vransice. (Takošen utegne biti tudi Krim in ljubljanski verh). V takem kamenju se nahajajo nektare okamnjene stvari, tudi kremenci rudeči in zeleni, podobni ahatu, karneolu in jaspisu.

Nad triaško tvarino sledí gorovje liaškega in jurovega izobraženja (Lias- und Juraformation), ki je nekaj iz lapornika in pešenika, narveč pa iz apnenika. Lapornati in pešeni skladi, črnkasti ali rujavkasti, kot v Grestenu v doljni Avstriji (Grestener Schichten), se nahajajo le po malem, nar bolj nad Idrijo pod Čudno goro. Nasprot so apneni skladi, belkasti, sivkasti in rudečkasti, kakor na Dahštajnu, visokem verhu med štajersko, avstrijsko in solnograško mejo (Dachsteinkalk), po vsem višjem gorovju na Gorenskem, na pr. v Bohinji, na Triglavu in njegovih sosedih, v gornji savski dolini, na verhih poleg koroške meje, v kamniških planinah, po verhih srednje savske doline, nad Ponovičem; ni pa tacega apnenika okoli Idrije in Loke, razun na južnih verhih Jelovice in Ratitovca. Še so drugačni skladi belkastega apnenika, podobni kamenju, ki se nahaja na Hirlacu v Tirolih (Hierlatzschichten); taki so v Bohinji, na Jelovici in na Ratitovcu. V takem gorovju se nahaja le malo okamnenih stvari, in železna ruda tudi le v malih gnjezdih.

(Konec sledí.)

Lipa.

Ko so se ženili moj stari oče, so posadili pred hišo dve mlade lipi; menda jedno za se, drugo pa za svojo nevesto. Minulo je dve manj ko 50 let, odkar so živeli veseli v srečnem zakonu; lipi ste tudi lepo rastle, poganjale vsako leto listje na novo in cvéle prijazno. Dobili so stari oče sina, njihov sin pa četiri sine in ravno toliko hčeri. Med četirimi sini sem bil jez pervak. Le malo se morem spomniti svoje stare matere, vendar to dobro vém, kako lepo so me tažili in nosili na rokah, če sem jim s krikom naganjal. Tudi na leseni klopi pod svojo lipo so pogosto z menoj v naročji sedeli. Al neusmiljena smert je prišla po njih, ter vzela mojemu dedu zvesto tovaršico, mojim roditeljem dobro mater, meni pa skerbno pesternjo. Nisem se ravno nič zmenil za to; vsi domači so se jokali, al jaz nisem vedil zakaj. Po smerti svoje žene so živeli stari oče še sedem let. Bolj pogosto kakor poprej so hodili pod lipo počivat, pa le pod ono, ktero so bili posadili svoji ženi. Jaz sem bil navadno z njimi, in sem se veselo po ledini pred njihovimi nogami igral in kotal, v tem ko so oni prav zamišljeni bili. Pogosto so jih pripravile moje otročarije k smehu, pogosto jih je razveselil moj bistri pogled, pa vidilo se jim je, da je bil njihov smeh le prisiljen; dostikrat so se jim vlile debele solze iz oči, akoravno so se smejali. Mislili so si, kako veselo je nekdanj bilo, ko ste lipi še mlade in slabe bile, — kako žalostno je pa sedaj, ko ste velike in terdne. Ko sem bil nekoliko odrastel, bi bil rad vedil, zakaj ste jim lipi tako mile; sadja nisem nikoli vidil na nju, akoravno ste lepo evele vsako leto. Bolje bi bilo, sem si mislil, da bi ondi rastle češnje ali slive, kjer stojite lipi košate, in jemljete prostor drugim hasnovitišim drevesom. Al stari oče niso tako mislili; bili so korenit Slovenec, in vedli so, kaj lipa Slovencom veljá. Sedaj tudi njih ni več, ali lipi še mogočne stojite, vsako spomlad cvetete na novo in dajete marljivim čbelicam obilno hrano; mene pa spominjate srečnih dni detinskih let in starodavnosti slovanske.

ličal, in svoje koklarske dolžnosti opuščal; ta materna skerb se mu bo v bučo tako globoko utisnila, da je ne more nikakor pozabiti, in ker nima pozimi rejenčkov, se rad koj pri nastopu spomladi privajenemu opravi lu udá.

Ledenice.

Da so ledenice tudi po kmetih potrebne, je sploh znano; da si jih pa pogostoma ne napravijo, so gotovo tega obili stroški uzrok.

Ravno pravi čas je, da tukaj nekoliko od ledenic omenimo, kako bi se dale najlože napraviti; morda bodo naši prebrisani gospodarji sčasoma poskusili tu in tam si ktero napraviti, in potem bodo gotovo svojim verlim gospodinjam jako vstregli, v ktere bodo rade poleti mesó in druge enake jedila hraniti nosile, da se jim ne usmradijo in ne spridijo.

Po naznanilu Pomernskega kmetijskega lista napravljajo v Ameriki ledenice sémtertje po manjših kmetištvi h ne pod, ampak nad zemljo, kar tudi že delj časa sém na Nemškem posnemajo. Za to napravo jemljejo najraje šoto (Torf), ktera ledenice najbolj pred vročino varje. Narejajo namreč štiri voglaste lope (bajte) 16 do 20 čevljev prostorne, po 12 čevljev pa visoke, v ktere napravijo od znotraj 3 čevlje debele stene, katerih votline z žaganjem nasujejo, zvunej jih pa s tesarskim lesom zvežejo. Ravno tako tudi tla s šoto 2 čevlja na debelo natlačijo, ali pa iz lesenih tramov naredijo. Streho pokrivajo s terstjem ali pa s slamo. Dvojne duri, ktere s slamo podvlečejo in s prepetim platnom k durim pribijejo, postavijo vselej na severno stran. Te baže ledenice se dajo prav po niski ceni napraviti. Neki gostinčar velike gostivnice je imel v enaki ledenici ledú celo leto dovelj za svoje potrebe, in pravi, da mu ni naprava ledenice več stroškov prizadjala, kakor 70 tolarjev; v zemlji napravljena in obokana veljá pa čez 1000 tolarjev. Da mu ni treba vsaki dan vrat ledenice odpirati, ima omenjeni gostinčar zaboj (kišto) za led v svoji zakladni kleti, v katerem mesó, perutnino, divjačino i. t. d. ohrani, da se mu tako berzo, posebno o vročini, ne spridi. Ta zaboj je bil polčeteri čevlj dolg, poltretji pa širok, v katerem je bila druga nekoliko manjša škrinja; prostor med njima je z žaganjem, unega pa med zaporoma z rezanco nasul. Mesó se je v tem zaporu celi teden poleti dobro ohranilo, če bi bil omenjeni zaboj vés z ledom obdan, bi se vsaki teden le po 3 vedra ledú za zaboj omenjene velikosti potrebovalo.

Kranjska zemlja, kakošna je.

(Konec.)

Za takošnimi skladi je še kamenje kredinega izobrazjenja (Kreideformation), ki je iz manj terdega, sivkastega ali rudečkastega apnénika v škerléh ali v zgrudencih, to je, v sprijetem kamnem drobirji; apnénik v škerléh ima v sebi posebne okamnence (Rudistenkalk), apnénik ali kreda v zgrudencih pa je enak tistemu, ki se nahaja pri Gosavu v doljni Avstrii (Gosauer Conglomerate). Spodnje kredino kamenje se nahaja le po malem, le v Poreznu unstran Loke. Zgornje kredino kamenje, in sicer v škerléh, pa se nahaja obilno v gorovji med Idrijo in Vipavo, v Černem verhu in na Nanosu (kakor dalje na Krasu), tudi po sredi velike gorenske ravnine, pri Smledniku, Mengšu in nad Dobom. Apnéni ali kredini zgrudenci pa se kažejo nad Idrijo, na Veharši in na Gorah, tudi pri Loki na gradu. V takem gorovji se tukaj začenja množina lijakov, kotlov, dolin, jam in votlin, kakoršna se narbolj obilno kaže dalje na Krasu. To je versta drugotnega gorovja in kamenja.

Za njim sledi kamenje tretjaškega izobrazjenja (Tertiärformation), ki se je narpozneje vsedlo ali iz morja

ali iz sladkih vod, in je iz ilovnatega lapornika, pešenika in iz apnénika podobnega unemu, ki se nahaja ob reki Lajti v Avstrii (Leithakalk); to kamenje je sploh manj gosto in terdno, nekaj v škerléh, nekaj v zgrudencih, in sivkaste barve. Stareje lege tacega kamenja se nahajajo v gričih nad Kranjem, Kropo in Radoljco, pri Smledniku in v Medvodah; mlajše lege pa se kažejo tudi med Kranjem in Radoljco bolj pri verhu, posebno obilno pa v izhodni gorenski strani, in sicer eno gorovje od Komende čez Kamnik, Tuhinj do Motnika, eno pa od Moravč, memo Kolovrata do Zagorja. Iz tacega gorovja se dobuje zeleni kamen za kamnarje v Otoku, mliniski kameni pri Naklem; v takem se dobuje tudi mnogo okamnjencov, zlasti pa rujava kamno-ogljje ali premog, na pr. pri Sori, pri Smledniku, marveč pa v Zagorji, kjer eno društvo dobuje po 200,000 centov premoga na leto, in drugo društvo ne veliko manj; tudi se sémtertje nahaja železna ruda v okroglih kosih in zernih.

Narbolj na verhu leži potopni in potočni nasip ali prod (Diluvium und Alluvium). Sploh se nahaja med nami misel, tudi v bukvah, da široki in dolgi nasip po veliki gorenski ravnini je zgot savski prod, da je tedaj Sava neki čas prav blizu Ljubljane tekla. Učeni geologi pa razločujejo dvojin nasip ali prod: potopni nasip, ki zastaja od vesvoljnega potopa, in potočni nasip, ki ga nanašajo potoki in reke vsaki čas. Potopni nasip je razširjen po vsi veliki gorenski ravnini, in sega v sredo ljubljanskega mesta (deloma, z rumenkasto in sivkasto ilovico in lapornico, blezo sega tudi v močvirje, morebiti je množica starega začernelega hrastja v tisti zemlji tudi od potopa). Ob stranéh, med Kranjem in Loko, med Cerkljami in Komendo, je posebno razgernjena pešena ilovica, po sredi je večidel kamnat nasip ali v drobirji ali v zgrudencih; poleg Save in Kokre se kaže lega nad lego v stranske doline pa ta nasip ni razširjen. Zgrudenci so zrašeni po apnéniku, in se razločujejo memo tretjaških potem, da mlajše grude so manj terdne, in da starše grude imajo mnogo lukinj. Potočni nasip pa se nahaja po večjem ali manjšem ob vseh potokih in rekah, ki imajo širje struge; ob Savi se ga več kaže še le od Medvod do Dola, ob Bistrici pa ga je obilno od Kamnika do Dola. Med mlajši nasip se šteje tudi debeli in drobni pesek, ki se rad razprostira po bregovih, in pokriva tudi doline ondi, kjer je apnénik v hribih celó drobeč.

Hicinger.

Napáke slovenskega pisanja.

Spisal Fr. Levstik.

(Dalje.)

3. Tretja navada gerdega nemškovanja pak je, da kerčimo male stavke, devaje dopovedovavni glagol v „nedoločivnik“ (infinitiv). Tako pišemo vsi: bodi-si Peter, bodi-si Pavel. Vzlasti le-ta germanizem nam je v obili časti; rekel bi, da najbolji naših pisateljev še skoraj ne vedó, da to je neslovenski.

Ne mislim, da naj se nedoločivnika tako ogiblremo, kakor Serbje, ali celó Bulgarji, ki ga dan danes uže več nimajo; gotovo je pa vender, da pri nas nikoli ne sme in ne more stati namesti celega stavka po nemški navadi. Kmeta sem dobro poslušal, in vidil sem, da nimamo veliko nesamostojnih glagolov, ki ga hočejo imeti za sabo. Ti so: „hoteti, moči, morati, smeti, dati (lassen), želeti, veleti, ukazati, zapovedati, začeti, nehati, braniti, upirati, vreden biti, željen biti, spodobno biti, nimam kaj, nimam kam, nimam za kaj (za čim), in morda še kaj — pa malo — družih. Toda pri mnozih med temi rabi kmet poleg nedoločivnika skoraj še raje vezico: „da.“ Iz tisuč izgledov, kako naj se ne piše, berimo samo kake tri: „Skoraj bi se bil tako deleč